

УДК 712.3+929

М.І. ШУМИК, О.Л. РУБЦОВА, Н.В. ЧУВІКІНАНаціональний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

**МІЖНАРОДНІ ЧИТАННЯ, ПРИСВЯЧЕНІ 110-РІЧЧЮ
ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДОКТОРА БІОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА ЛЕОНІДА ІВАНОВИЧА РУБЦОВА**

У березні 2012 р. виповнилося 110 років від дня народження доктора біологічних наук, професора Леоніда Івановича Рубцова. Він працював у Центральному республіканському ботанічному саду АН УРСР (ЦРБС, нині — Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України, НБС) з березня 1946 р. до квітня 1980 р. — майже 30 років (з невеликими перервами). У Ботанічному саду, який закладався фактично на голому місці, Леонід Іванович був автором та керівником робіт зі створення дендрарію — найкрасивішої і найпопулярнішої у відвідувачів частини саду. Це і широко відомий далеко за межами Києва сад бузку, і колекція беріз, хвойних, і гірський сад тощо.

Народився Л.І. Рубцов 23 березня 1902 р. у с. Серєда (згодом м. Фурманов) Іванівської області у багатодітній родині. У 1930 р. закінчив Лісотехнічну академію в Ленінграді й три роки працював спеціалістом з лісових культур у м. Туапсе, директором Жигулівського насінлігоспу у Куйбишевській (нині Самарській) області. У 1933 р. перейшов на наукову роботу до Всесоюзного інституту рослинництва: спочатку до його сухумського відділення, а у 1935 р. переїхав до м. Ленінград. З 1935 по 1946 рр. викладав садово-паркове мистецтво на факультеті зеленого будівництва Ленінградської лісотехнічної академії. А з 1939 р.

розпочалася його праця у Ботанічному інституті ім. В.Л. Комарова АН СРСР.

Під час Великої Вітчизняної війни він пішов добровольцем на фронт, був чотири рази поранений, нагороджений орденами і медалями. А вже у 1945 р. в Ботанічному інституті ім. В.Л. Комарова АН СРСР він захистив кандидатську дисертацію на тему «Растения в ландшафтной архитектуре».

У березні 1946 р. Л.І. Рубцов на запрошення директора Ботанічного саду академіка Миколи Миколайовича Гришка приїхав до Києва. Для будівництва нового академічного Ботанічного саду потрібні були гарні фахівці, і М.М. Гришко підбирав колектив співробітників для створення, як він мріяв, одного з найкращих ботанічних садів світу.

З 1 вересня по 15 листопада 1946 р. за завданням М.М. Гришка Леонід Іванович разом з іншими співробітниками ботанічного саду був відправлений до Німеччини для закупки за репараціями посадкового матеріалу для будівництва саду та відправки його до Києва [3, арк. 85]. Крім оформлення документів, до завдання Л.І. Рубцова входило знайомство з садово-парковим мистецтвом Німеччини. З березня 1948 р. Л.І. Рубцов — завідувач відділу дендрології Центрального республіканського ботанічного саду в Києві, який посів особливе місце у його творчості. Дендрарій НБС і нині, через десятки років, уражає гармонією та цілісністю, а окремі його композиції (сирінгарій, сад магнолій,

композиції на ділянці голонасінних, боскети зі стриженого грабу, гірський сад) стали визитівкою нашого саду.

У 1954 р. у Ботанічному інституті ім. В.Л. Комарова АН СРСР Л.І. Рубцов захистив докторську дисертацію на тему «Биологические основы создания садово-паркового ландшафта». У 1958 р. йому було присвоєно звання професора за фахом «дендрологія та садово-паркове будівництво» [3, арк. 28].

При створенні композицій дендрарію Леонід Іванович виявив та використав у своїй роботі краєвиди і панорами як у бік Дніпра й Видубицького монастиря, так і в бік Києво-Печерської лаври та гармонійно поєднав їх з колекціями рослин.

Формуючи колекції дендрарію за систематичним принципом, він при створенні композицій багато уваги приділяв формі крони, відтінкам квіток і листя в різні пори року, уникаючи строкатості та дисгармонії.

Керуючи протягом багатьох років відділом дендрології, Леонід Іванович велику увагу приділяв створенню та естетичному оформленню всіх колекцій дендрарію. Крім цього, він організовував і часто сам очолював експедиції для поповнення колекцій та дослідження старовинних парків України.

Значний внесок зробив Л.І. Рубцов у впровадження біологічних засад у садово-паркове будівництво. Саме цьому була присвячена його докторська дисертація. Крім плідної праці в ботанічному саду, Л.І. Рубцов протягом 15 років (1965–1979) був головним консультантом Українського державного інституту проектування міст Держбуду УРСР (Діпромисто) та інших проектних інститутів зі створення низки ландшафтних об'єктів.

Л.І. Рубцов був автором понад 80 наукових праць, серед яких монографії та довідники, що є незамінними посібниками для багатьох фахівців у галузі ландшафтної архітектури і декоративного садівництва.

15–18 травня 2012 р. у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України відбулася наукова конференція

Леонід Іванович Рубцов

на тему «Международные чтения, посвященные 110-летию со дня рождения доктора биологических наук, профессора Леонида Ивановича Рубцова».

Після вітального слова директора НБС, доктора біологічних наук Н.В. Заїменко та почесного директора НБС, члена-кореспондента НАН України, доктора біологічних наук, професора Т.М. Черевченко учасники конференції взяли участь в урочистому відкритті меморіального знака Л.І. Рубцову на ділянці «Гірський сад». Гранітну брилу з написом «Гірський сад створено у 1974 р. видатним ландшафтним архітектором доктором біологічних наук Леонідом Івановичем Рубцовим (1902–1980)» виготовлено і встановлено завдяки старанням директора Національного дендропарка «Софіївка» НАН України, член-кореспондента НАН України, доктора біологічних наук І.С. Косенка.

У конференції взяли участь понад 70 науковців з України та Росії. Особливу увагу приділено вкладу Л.І. Рубцова в будівництво Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України та дослідження і реконструкцію старовинних парків України. Спогадами про роботу разом із Л.І. Рубцовим поділилися Т.М. Черевченко, С.В. Клименко, Н.Ф. Мінченко, В.І. Мешкова, Л.І. Пархоменко, В.Ф. Горобець та ін.

Біобібліографія Л.І. Рубцова

Про наукові ідеї Л.І. Рубцова та їх втілення в проектах будівництва Ботанічного саду і відновленні ландшафтних композицій дендропарків «Софіївка» та «Олександрія» розповіли І.С. Косенко, М.І. Шумик, С.І. Галкін, О.Л. Рубцова, Н.В. Чувікіна.

Із спогадами про життя родини Рубцових виступив М.Ю. Корнілов — син Л.І. Рубцова.

Серед учасників конференції був гість з батьківщини Л.І. Рубцова (сусід родини Рубцових у м. Фурманов) Г.М. Медведєв, викладач професійного ліцею, який носить ім'я професорів, докторів біологічних наук Л.І. та М.І. Рубцових.

Під час конференції продемонстровано три документальні фільми з архіву НБС, Центрального державного історичного архіву України та архіву родини Рубцових.

На конференції було заслухано 36 доповідей, присвячених питанням ландшафт-

Збірка матеріалів наукових читань

ної архітектури, дендрології, історії старовинних парків. Велике зацікавлення викликали доповіді головного ландшафтного архітектора Головного ботанічного саду ім. М.В. Цицина РАН, доктора сільськогосподарських наук О.В. Голосової та завідувача відділу дендрології ГБС кандидата біологічних наук РАН С.Л. Рисіна.

У рамках конференції була організована екскурсія до історико-культурного заповідника «Качанівка» та дендрологічного парку «Тростянець». Гостей конференції привітав директор дендрологічного парку «Тростянець», кандидат біологічних наук О.О. Ільєнко та один з найстарших співробітників дендропарку І.П. Перепадя, якому пощастило працювати разом з Л.І. Рубцовим під час його відвідин парку.

Матеріали наукових читань (109 статей з України, Росії та Молдови загальним обсягом 453 сторінки) [2] були підготовлені до друку та надруковані до початку конфе-

Відкриття пам'ятного знаку у Гірському саду 15.05.2012 р.

ренції завдяки зусиллям редакційної колегії (М.І. Шумик, О.Л. Рубцова, Н.А. Казанська, Н.В. Чувікіна, О.І. Романець).

Під час підготовки до конференції було детально досліджено біографію Л.І. Рубцова, його наукові здобутки, складено покажчик наукових праць. В архіві родини Рубцових, фондах наукової бібліотеки НБС, Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського та наукової бібліотеки Ботанічного інституту ім. В.Л. Комарова РАН (Петербург) виявлено 85 друкованих праць Л.І. Рубцова, 17 публікацій про його життя і діяльність. Вперше складено список учнів Л.І. Рубцова, які під його керівництвом захистили кандидатські дисертації. Результатом цих досліджень стало видання «Леонід Іванович Рубцов (1902–1980): біобібліографія» [1].

Під час конференції співробітниками наукової бібліотеки НБС організовано виставку друкованих праць Л.І. Рубцова, серед яких були такі раритетні видання, як «Пу-

теводитель по парку совхоза «Южные культуры» (1937), «Итоги интродукции древесных и кустарниковых пород в Сухумском субтропическом арборетуме» (1937), «Альпийский сад» (1938), «Свет и тени в парковых композициях» (1938) [1] та ін.

Учасники наукових читань відзначили важливість питань, розглянутих на конференції, підкреслили цінність наукової спадщини Л.І. Рубцова та необхідність її збереження.

1. Леонід Іванович Рубцов (1902–1980): біобібліографія / Уклад.: О.Л. Рубцова, Н.В. Чувікіна, Л.О. Ісакова; відп. ред М.І. Шумик. — К.: Моляр С.В., 2012. — 32 с.

2. *Международные чтения, посвященные 110-летию со дня рождения доктора биологических наук, профессора Леонида Ивановича Рубцова: материалы конференции, 15–18 мая 2012 года.* — К.: Моляр С.В., 2012. — 454 с.

4. *Рубцов Леонід Іванович: Особова справа.* — Музей історії Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України. — 100 арк.